

Ministarstvo ljudskih
i manjinskih prava

**POLUGODIŠNJI IZVJEŠTAJ O RADU KOORDINACIONOG TIJELA ZA
PRAĆENJE SPROVOĐENJA DEKLARACIJE PARTNERA ZAPADNOG
BALKANA O INTEGRACIJI ROMA/KINJA U SKLOPU PROCESA
PROŠIRENJA EVROPSKE UNIJE ZA 2025. GODINU**

Podgorica, januar 2026. godine

Sadržaj

UVOD	6
Rezime	7
Zapošljavanje	9
Stanovanje	12
Obrazovanje	14
Zdravlje	16
Lična dokumentacija	18
NE - diskriminacija	20

UVOD

Socijalna inkluzija Roma i Egipćana u Crnoj Gori predstavlja kompleksan i višedimenzionalan proces koji zahtijeva sistemski pristup i koordinisano djelovanje svih relevantnih aktera. Romska i egipćanska zajednica se tradicionalno suočava sa značajnim socio-ekonomskim izazovima, uključujući siromaštvo, nisku stopu obrazovanja, ograničen pristup tržištu rada, neadekvatne uslove stanovanja, te diskriminaciju i socijalnu isključenost. Ovi izazovi su prepoznati kao prioritetni u okviru državne politike i međunarodnih obaveza Crne Gore, što je rezultiralo formiranjem Koordinacionog tijela za praćenje sprovođenja Deklaracije partnera Zapadnog Balkana o integraciji Roma/kinja u sklopu procesa proširenja Evropske unije.

Ovo tijelo djeluje kao središnja platforma za planiranje, implementaciju i praćenje mjera koje su usmjerene na unapređenje životnih uslova Roma i Egipćana. Njegov rad uključuje širok spektar aktivnosti u saradnji sa ministarstvima, lokalnim samoupravama, nevladinim organizacijama i međunarodnim partnerima. Ključni ciljevi uključuju poboljšanje pristupa obrazovanju, zdravstvenoj zaštiti, zapošljavanju, te obezbjeđivanje osnovnih ličnih dokumenata, što je od vitalnog značaja za ostvarivanje prava ovih zajednica.

Ovaj izvještaj ima za cilj da pruži detaljan pregled dosadašnjih postignuća Koordinacionog tijela, kao i izazova s kojima se suočava. Posebna pažnja posvećena je analizi trenutnog stanja u ključnim oblastima, pregledima projekata i programa koji su realizovani, te preporukama za buduće korake kako bi se osigurala održivost postignutih rezultata i nastavilo sa unapređenjem položaja Roma i Egipćana u Crnoj Gori.

Rezime

Dana 5. jula 2019. godine je datum kada je potpisana Poznanjska deklaracija, odnosno prošlo je 6 godina od njenog usvajanja.

U periodu od 6 godina učinjen je značajan napredak u ispunjavanju zacrtanih ciljeva. U prethodnom polugodišnjem periodu urađen je sljedeći napredak:

Zapošljavanje:

- Zabeležen je značajan pad stope nezaposlenosti, a posledično i značajan porast stope zaposlenosti Roma u različitim sektorima (smanjenje sa 81,9% na 64,1% u kategoriji nezaposlenih). Na osnovu toga, može se zaključiti da su Romi i Egipćani zaposleni u znatno većoj meri nego što je to ranije bio slučaj.
- Takođe postoji trend rasta broja Roma i Egipćana zaposlenih u javnom sektoru, gde je zaposleno 11,2% u poređenju sa 6,1% u 2016. godini.
- Pozitivan trend je evidentan i u pogledu neaktivnosti među pripadnicima romske i egipćanske populacije, sa 25,5% neaktivnih u 2023. godini u poređenju sa 45,1% u 2016. godini.
- Crna Gora je usvojila Program za transformaciju neformalne zaposlenosti, čime je postala prva zemlja na Zapadnom Balkanu s takvim dokumentom. Međutim, sprovođenje tog programa tek predstoji.
- Posebna pažnja posvećena je sistematizaciji radnih mjesta za saradnike i medijatore u zapošljavanju, ali ni to još nije zaživjelo u punom kapacitetu.
- Izdvojeni su primjeri inkubatora, plaćenih stažiranja i ciljanih programa za žene, ali ukupna pokrivenost ostaje niska.
- Problem predstavlja i nedostatak etnički razvrstanih podataka u javnom sektoru, kao i nedovoljna uključenost RE zajednice u kreiranje politika.

Obrazovanje:

- Procenat romske dece upisane u predškolske ustanove povećao se za 60% u odnosu na 2023. godinu. U školskoj 2022/2023. godini broj dece upisane u predškolske ustanove bio je 92 dečaka i 111 devojčica (ukupno 203), dok je u školskoj 2025/2026. godini upisano 179 dečaka i 154 devojčice, što je ukupno 333 dece.
- Stopa završetka razreda među romskom i egipćanskom decom je povećana. Za školsku 2024/2025. godinu, stope završetka bile su 78,07% za dečake i 84,06% za devojčice, dok je ukupna stopa završetka devetog razreda bila 87,77%.
- Stopa prelaska iz osnovnog u srednje obrazovanje povećana je u poređenju sa 2023. godinom, sa 51,64% u školskoj 2022/2023. godini na 62,30% u školskoj 2024/2025. godini.
- Stopa završetka trećeg nivoa srednjeg obrazovanja u 2023/2024. godini bila je 84,85%, dok je stopa završetka četvrtog nivoa bila 90,91%.
- Poseban napredak ogleda se u povećanom broju medijatora (sa 26 na 33) i smanjenju broja djece po medijatoru, što omogućava efikasniji nadzor.
- Međutim, tranzicija iz osnovnog u srednje obrazovanje ostaje niska – tek 44%, a stopa završetka osnovne škole kod devojčica je zabrinjavajuće niska.
- Ministarstvo ulaže u stipendije, besplatan prevoz i promotivne kampanje, dok se istovremeno realizuju programi opismenjavanja odraslih. Ipak, rodne razlike u uspjehu i dalje predstavljaju ozbiljan izazov.

Zdravstvena zaštita:

- Prema podacima UNDP-a i Svjetske Banke od 2017. Godine, 81% romske i egipćanske populacije ima pristup zdravstvenoj zaštiti.
- Prosečna starost romskog i egipćanskog stanovništva, prema posljednjem dostupnom istraživanju iz 2023. godine, povećala se sa 51,9 godina u 2016. na 61,1 godinu u 2023. godini.
- Izvještaj posebno ističe manjak savremenih istraživanja o zdravstvenom stanju RE populacije, što onemogućava kreiranje kvalitetnih politika. Ključne prepreke su nedostatak dokumenata i loši životni uslovi. Preporučuje se uvođenje mobilnih zdravstvenih timova i edukativnih kampanja, uz sistemsko prikupljanje zdravstvenih podataka.

Lična dokumenta i pravni status:

- Prema Strategiji, cilj je bio da se do 2025. godine potpuno eliminiše broj osoba bez ličnih dokumenata. Podaci pokazuju da je 2021. godine 10% Roma i Egipćana bilo bez dokumenata, dok je do 2023. godine ovaj procenat smanjen na približno 5%. Pored toga, broj osoba bez izvoda iz matične knjige rođenih smanjen je sa 5,7% na 3%.
- Iako je postignut napredak u rešavanju pitanja vezanih za lična dokumenta i pravni status, i dalje postoje osobe bez regulisanog pravnog statusa, posebno među interno raseljenim licima i povratnicima. Ukupno je identifikovano 240 apatrida, a institucije su preduzele terenske aktivnosti registracije.
- Regionalna konferencija o apatridiji i saradnja sa UNHCR-om i Ministarstvom unutrašnjih poslova doprineli su podizanju svesti o ovom problemu. Međutim, administrativne prepreke i dalje postoje.
- Regionalna konferencija o apatridiji i saradnja sa UNHCR-om i MUP-om doprinijele su osvjetljavanju problema. Ipak, administrativne prepreke i dalje postoje.

Ne-diskriminacija:

- Zabilježeno je smanjenje etničke distance prema RE zajednici, ali diskriminacija i anticiganizam su i dalje prisutni, naročito u zapošljavanju i obrazovanju. Indeks etničke distance smanjen je sa 0,55 (2021) na 0,35 (2023). Pokrenute su edukacije javnih službenika i kampanje javne svijesti, uključujući promociju romske kulture i jezika. Formirana je radna grupa za novu Strategiju (2026–2030), a obuke su sprovedene i u oblasti trgovine ljudima i maloljetničkih brakova. Međutim, potrebna je veća budžetska podrška i institucionalizacija napora kroz zakon o zabrani diskriminacije.

Zapošljavanje

Tokom izvještajnog perioda, Koordinaciono tijelo je kontinuirano razmatralo pitanja zapošljavanja Roma i Egipćana, sa posebnim fokusom na transformaciju neformalne zaposlenosti i unapređenje institucionalne podrške zapošljavanju. Posebno su razmatrane aktivnosti Zavoda za zapošljavanje Crne Gore, Nacionalne platforme za zapošljavanje (REDI), kao i sprovođenje Nacionalnog programa za transformaciju neformalne zaposlenosti Roma i Egipćana za period 2024–2026. godine. Uočena je potreba za jačanjem međuinstitucionalne saradnje, kao i za sistemskim rješenjima koja bi omogućila lakši pristup tržištu rada, naročito za mlade i visokoobrazovane pripadnike romske i egipćanske populacije.

U izvještajnom periodu ostvareni su značajni pomaci u oblasti zapošljavanja Roma i Egipćana, kroz sprovođenje mjera usmjerenih na povećanje zapošljivosti, unapređenje pristupa tržištu rada i jačanje institucionalnog i strateškog okvira za inkluzivno zapošljavanje. Aktivnosti su bile usmjerene kako na neposrednu podršku nezaposlenim licima iz romske i egipćanske zajednice, tako i na sistemske intervencije koje doprinose dugoročnom smanjenju nezaposlenosti i neformalne zaposlenosti.

Poseban akcenat stavljen je na individualni pristup korisnicima usluga zapošljavanja, kroz savjetovanje, karijerno vođenje i izradu individualnih planova zapošljavanja, uz istovremeno uključivanje pripadnika RE populacije u programe obrazovanja, osposobljavanja i mjere aktivne politike zapošljavanja. Paralelno sa tim, realizovane su aktivnosti usmjerene na razvoj stručnih kvalifikacija koje odgovaraju potrebama tržišta rada, kao i na unapređenje politika zapošljavanja kroz međuresornu saradnju i uključivanje relevantnih nacionalnih i međunarodnih aktera.

Institucije nadležne za oblast zapošljavanja, u saradnji sa Ministarstvom ljudskih i manjinskih prava, međunarodnim organizacijama i drugim partnerima, doprinijele su stvaranju povoljnijeg institucionalnog ambijenta za zapošljavanje Roma i Egipćana, uključujući i strateške mjere usmjerene na transformaciju neformalne zaposlenosti i izgradnju inkluzivnog tržišta rada.

Zavod za zapošljavanje Crne Gore raspisao je grantove do 4.000 eura za zapošljavanje Roma i Egipćana i pokretanje sopstvenog biznisa. Dodatno, uspostavljena je saradnja između Zavoda za zapošljavanje, REDI-ja i Savjeta Evrope, u cilju potpisivanja sporazuma o saradnji.

Vlada Crne Gore je 20. februara 2025. godine usvojila Nacionalni program za transformaciju neformalne zaposlenosti Roma i Egipćana 2024–2026. u skladu sa tim, formirana je Radna grupa za implementaciju Akcionog plana za transformaciju neformalne zaposlenosti. Najavljena je dodatna podrška zapošljavanju pripravnika i postojećih romskih biznisa.

U prethodnom periodu, identifikovan je problem da se 14 visokoobrazovanih Roma nalazi na evidenciji Zavoda za zapošljavanje, bez zaposlenja.

U nastavku je dat pregled realizovanih aktivnosti po institucijama:

Zavod za zapošljavanje Crne Gore (ZZZCG)

- Realizovao aktivnosti pripreme za zapošljavanje kroz **individualno savjetovanje i izradu individualnih planova zapošljavanja** za ukupno 1.283 pripadnika romske i egipćanske populacije, pri čemu su žene činile 55% ukupnog broja korisnika usluga.

- Sproveo **grupno savjetovanje i karijerno vođenje** za 82 pripadnika RE populacije, kroz radioničarski način rada, sa ciljem jačanja kompetencija za aktivno traženje posla i bolje snalaženje na tržištu rada.
- Obezbijedio **usluge posredovanja pri zapošljavanju** za 385 nezaposlenih lica iz romske i egipćanske zajednice, u skladu sa važećim procedurama i potrebama poslodavaca.
- Uključio pripadnike RE populacije u **programe obrazovanja i osposobljavanja za tržište rada**, i to kroz obuke za sticanje ključnih vještina (vozač C kategorije), učenje stranih jezika, digitalne vještine, kao i osposobljavanje za rad kod poslodavca.
- Omogućio **uključivanje Roma i Egipćana u mjere aktivne politike zapošljavanja**, uključujući podsticaje za zapošljavanje i programe u okviru Garancije za mlade, čime je dat doprinos povećanju formalne zaposlenosti ove populacije.

Centar za stručno obrazovanje (CSO)

- Pripremio i razvio **programe obrazovanja i ispitne kataloge za sticanje stručnih kvalifikacija**, prilagođene potrebama tržišta rada i mogućnostima pripadnika romske i egipćanske populacije.
- Razvio programe za sticanje kvalifikacija u oblastima: pomoćnik/ca instalatera grijanja, klimatizacije i ventilacije, pomoćnik/ca instalatera obnovljivih izvora energije, pomoćnik/ca mehaničara motornih vozila i sobar/ica.
- Doprinosio unapređenju zapošljivosti Roma i Egipćana kroz kreiranje obrazovnih rješenja koja omogućavaju lakši ulazak na tržište rada i sticanje formalno priznatih kvalifikacija.

Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava (MLJMP)

- U saradnji sa Savjetom Evrope i međunarodnom organizacijom „REDI“ organizovalo i **otvorilo Nacionalnu platformu za zapošljavanje Roma i Egipćana**, kao mehanizam za razmjenu iskustava, dijalog i unapređenje politika zapošljavanja usmjerenih na inkluziju RE populacije.
- Koordiniralo aktivnosti u oblasti zapošljavanja u okviru sprovođenja Strategije socijalne inkluzije Roma i Egipćana, sa posebnim fokusom na međuresornu saradnju i praćenje realizacije definisanih mjera.
- Dalo institucionalnu podršku unapređenju normativnog i strateškog okvira za zapošljavanje Roma i Egipćana, kroz učešće u izradi i praćenju strateških dokumenata.

Vlada Crne Gore

- Usvojila **Nacionalni program za transformaciju neformalne zaposlenosti Roma i Egipćana za period 2024–2026**, čime je uspostavljen strateški okvir za sistemsko rješavanje pitanja neformalne zaposlenosti i povećanje održivog i formalnog zapošljavanja pripadnika RE zajednice.
- Kroz usvajanje strateških dokumenata dala podršku daljem unapređenju politika zapošljavanja i socijalne inkluzije Roma i Egipćana.

Preporuke Koordinacionog tijela:

- Nastaviti i dodatno unaprijediti uključivanje pripadnika romske i egipćanske populacije u mjere aktivne politike zapošljavanja, imajući u vidu nizak procenat njihovog učešća u ukupnom broju korisnika ovih mjera.

- Razmotriti mogućnost uvođenja posebnih ciljanih mjera ili kvota za Rome i Egipćane u programima zapošljavanja, uz jačanje saradnje Zavoda za zapošljavanje sa poslodavcima.
- Nastaviti razvoj i implementaciju programa stručnog obrazovanja i obuka koje odgovaraju potrebama lokalnog tržišta rada, sa posebnim fokusom na deficitarna zanimanja.
- Obezbijediti veću dostupnost programa obrazovanja i osposobljavanja za pripadnike romske i egipćanske populacije, uključujući fleksibilne oblike učenja i dodatnu mentorsku podršku.
- Nastaviti praksu individualnog savjetovanja i izrade individualnih planova zapošljavanja, uz unapređenje praćenja realizacije tih planova i ishoda zapošljavanja.
- Razviti mehanizme post-zapošljavanja (follow-up) kako bi se obezbijedila održivost zaposlenja i smanjio rizik od povratka u nezaposlenost ili neformalni sektor.
- Intenzivirati sprovođenje Nacionalnog programa za transformaciju neformalne zaposlenosti Roma i Egipćana, uz jasno definisane godišnje ciljeve i mjerljive indikatore.
- Unaprijediti informisanost pripadnika RE populacije o prednostima formalnog zapošljavanja i pravima iz radnog odnosa, kroz ciljane informativne i edukativne aktivnosti.

Stanovanje

Koordinaciono tijelo je konstatovalo da se pitanje stanovanja u više navrata pojavilo kao ključni uzrok socijalne isključenosti i generisanja drugih problema, uključujući zdravstvene, obrazovne i bezbjednosne izazove. Tokom sjednica Koordinacionog tijela razmatrani su pojedinačni slučajevi porodica koje žive u ekstremno lošim stambenim uslovima, bez osnovne infrastrukture, kao i situacije u kojima je neregulisan pravni status dodatno otežavao rješavanje stambenog pitanja. Takođe je evidentirana potreba za sistemskim rješenjima kroz strateške i projektne intervencije. Utvrđeno je da veliki broj romskih porodica živi bez grijanja, osnovnih higijenskih uslova i infrastrukture. Konstatovano je da neriješeno stanovanje direktno utiče na nemogućnost ostvarivanja prava iz socijalne i zdravstvene zaštite.

Stambeni uslovi RE zajednice su i dalje ozbiljno narušeni. Prema **Studiji izvodljivosti socijalnog stanovanja iz oktobra 2024**, koju je sproveo Savjet Evrope:

- **257 porodica** nema vlasništvo nad prostorom u kojem žive.
- **377 porodica** živi u neadekvatnim uslovima.
- Ukupno je analizirano **506 domaćinstava sa 2.214 članova**.

Problem je kompleksan: mnoge porodice žive u prenatrpanim objektima, bez infrastrukture, a formalna legalizacija objekata se odvija sporo. Evaluacija konstatuje da, iako su izrađeni planovi i metodologije (npr. za objekte preko 500 m²), **realna realizacija na terenu još nije počela**.

Osim legalizacije, identifikovan je i **problem pristupa infrastrukturi**: voda, struja, kanalizacija, što direktno utiče na zdravlje i obrazovanje. Neophodna je veća koordinacija sa lokalnim samoupravama, kao i strateško ulaganje u integrisano stanovanje (ne segregisane stambene blokove).

U izvještajnom periodu aktivnosti u oblasti stanovanja bile su usmjerene na jačanje institucionalnih, pravnih i strateških preduslova za unapređenje stambenih uslova Roma i Egipćana, imajući u vidu da stanovanje predstavlja jednu od ključnih oblasti za ukupnu socijalnu inkluziju ove populacije. Neadekvatni stambeni uslovi i dalje predstavljaju značajan izazov, te su aktivnosti bile dominantno fokusirane na planiranje, koordinaciju i stvaranje uslova za buduće infrastrukturne intervencije.

Posebna pažnja posvećena je aktivnostima koje doprinose rješavanju pitanja građanskog statusa i ličnih dokumenata, kao osnovnog preduslova za ostvarivanje prava u oblasti stanovanja, uključujući legalizaciju objekata, prijavu prebivališta i pristup programima stambene podrške. Paralelno sa tim, kroz rad lokalnih timova za reintegraciju pružana je podrška povratnicima po readmisiji iz romske i egipćanske populacije, čime se doprinosi stabilizaciji njihovih životnih uslova i rješavanju pitanja smještaja.

U cilju unapređenja strateškog okvira u oblasti stanovanja, kontinuirano je praćena realizacija mjera definisanih Strategijom socijalne inkluzije Roma i Egipćana 2021–2025, dok je istovremeno započet proces izrade nove Strategije za period 2026–2030, u okviru koje će oblast stanovanja imati značajno mjesto. Kroz međuresornu saradnju i koordinaciju nadležnih institucija stvoreni su preduslovi za sistemskiji i održiviji pristup rješavanju stambenih potreba romske i egipćanske zajednice.

Dodatno, u izvještajnom periodu je, kroz IPA III program, pripremljena i podnijeta projektna aplikacija za rješavanje pitanja stanovanja u romskom naselju Riversajd u opštini Berane, čime je napravljen značajan iskorak ka obezbjeđivanju finansijske podrške za unapređenje stambenih uslova u jednoj od najugroženijih lokalnih zajednica. Ova aktivnost predstavlja važan korak ka realizaciji konkretnih infrastrukturnih rješenja u narednom periodu i potvrđuje opredijeljenost institucija za dugoročno i održivo rješavanje pitanja stanovanja Roma i Egipćana.

✚ Urađena je Studija izvodljivosti socijalnog stanovanja Roma i Egipćana u osam opština u Crnoj Gori (Bar, Berane, Bijelo Polje, Budva, Herceg Novi, Kotor, Nikšić, Ulcinj). Studija je urađena u saradnji sa Ministarstvom socijalnog staranja, brige o porodici i demografija, Ministarstvom prosvjete, nauke i inovacija, Savjetom Evrope, Njemačkom humanitarnom organizacijom Help i Institutom za projekte, analize i studije IPAS iz Nikšića.

✚ Savjet Evrope će finansirati legalizaciju 50 objekata. NVO organizacije su mapirale romska naselja i obavezne su dostaviti te podatke, kako bi se analizirali sa Studijom izvodljivosti i istraživanjem koje je sprovedeno u osam opština. Na osnovu tih podataka izradiće se Sanacioni plan i pripremiti projektni zadatak za koji će biti angažovani stručnjaci kao što su geodeti i arhitekte. U studiju će biti uključeni svi objekti koji ispunjavaju uslove, to jest, koji imaju preko 500 kvadratnih metara i koji su izgrađeni od čvrstih materijala. Nakon analize, biće organizovan sastanak sa predstavnicima Ministarstva prostornog planiranja, urbanizma i državne imovine.

✚ Kroz IPA III program, pripremljena i podnijeta projektna aplikacija za rješavanje pitanja stanovanja u romskom naselju Riversajd u opštini Berane, čime je napravljen značajan iskorak ka obezbjeđivanju finansijske podrške za unapređenje stambenih uslova u jednoj od najugroženijih lokalnih zajednica. Ova aktivnost predstavlja važan korak ka realizaciji konkretnih infrastrukturnih rješenja u narednom periodu i potvrđuje opredijeljenost institucija za dugoročno i održivo rješavanje pitanja stanovanja Roma i Egipćana.

Preporuke Koordinacionog tijela:

U cilju rješavanja stambenog pitanja Romima i Egipćanima u Crnoj Gori zahtijeva sveobuhvatan pristup koji uključuje socijalne, ekonomske, pravne i kulturne aspekte.

- Osigurati legalizaciju neformalnih naselja gdje god je to moguće.
- Pružiti pravnu pomoć za dobijanje vlasničkih papira i legalizaciju postojećih objekata.
- Unaprijediti infrastrukturu u romskim naseljima, uključujući vodovod, kanalizaciju, struju i puteve.
- Planirati naselja koja uključuju pristup osnovnim uslugama poput zdravstvene zaštite, obrazovanja i javnog prevoza.
- Razvijati programe socijalnog stanovanja koji su prilagođeni potrebama Roma i Egipćana.
- Povećati mogućnosti za zapošljavanje Roma kako bi imali stabilne prihode za rješavanje stambenih pitanja.
- Razvijati programe obuke i podrške za poduzetništvo među Romima i Egipćanima.

Obrazovanje

Obrazovanje je prepoznato kao jedna od ključnih oblasti za dugoročnu socijalnu inkluziju romske i egipćanske populacije. Tokom sjednica Koordinacionog tijela razmatrana su pitanja dostupnosti i kvaliteta obrazovanja, posebno u vezi sa angažovanjem obrazovnih medijatora, obuhvatom djece predškolskim obrazovanjem i problemima ranog napuštanja škole. Posebna pažnja posvećena je situacijama u kojima djeca ne pohađaju nastavu zbog neregulisanog pravnog statusa, nedostatka prevoza ili izuzetno loših životnih uslova.

Koordinaciono tijelo je konstatovalo da je trenutno angažovano 34 obrazovna medijatora, ali da njihov raspored ne odgovara stvarnim potrebama. U Nikšiću je utvrđeno da od 78 upisane djece romske populacije mali broj njih redovno pohađa predškolske ustanove. Stoga je donijet je zaključak da je potrebno obezbijediti prevoz do vrtića i škole, uključujući tri vozila za opštinu Nikšić.

Na sjednicama Koordinacionog tijela više puta istaknuta je preporuka Ombudsmana za uvođenje socijalnih radnika u škole koje pohađa veći broj djece iz RE zajednice.

U izvještajnom periodu u oblasti obrazovanja ostvareni su vidljivi pomaci u unapređenju pristupa obrazovnom sistemu za djecu, mlade i odrasle iz romske i egipćanske zajednice, sa posebnim fokusom na povećanje obuhvata, smanjenje osipanja iz sistema obrazovanja i jačanje podrške tokom obrazovnog procesa. Obrazovanje predstavlja jednu od ključnih oblasti Strategije socijalne inkluzije Roma i Egipćana, imajući u vidu njegov direktan uticaj na zapošljivost, socijalnu uključenost i dugoročno poboljšanje kvaliteta života.

Prema podacima Ministarstva prosvjete, nauke i inovacije, zabilježen je blagi porast broja učenika romske i egipćanske populacije u osnovnom obrazovanju, kao i stabilan obuhvat u predškolskom vaspitanju i obrazovanju. Istovremeno, evidentni su izazovi u pogledu prelaska iz osnovnog u srednje obrazovanje, kao i u zadržavanju učenika u srednjim školama, što ukazuje na potrebu za dodatnim mjerama podrške u ovom tranzicionom periodu.

Tokom izvještajnog perioda sprovedene su aktivnosti usmjerene na promociju upisa, obezbjeđivanje besplatnih udžbenika i prevoza, jačanje sistema podrške kroz angažovanje medijatora u obrazovanju, kao i pružanje finansijske podrške putem stipendija za srednjoškolce i studente romske i egipćanske populacije. Poseban značaj imale su aktivnosti usmjerene na jačanje kompetencija nastavnog kadra za rad sa djecom iz RE zajednice, kao i programi obrazovanja odraslih i očuvanja kulturnog identiteta.

Sve navedene aktivnosti doprinijele su unapređenju dostupnosti obrazovanja i smanjenju obrazovnih nejednakosti, ali i ukazale na potrebu za daljim jačanjem sistemskih rješenja, posebno u oblasti srednjeg i visokog obrazovanja.

Glavne aktivnosti koje su realizovane su:

- ✚ U školskoj 2025/2026. godini u osnovne škole upisano je **1.748 učenika i učenica romske i egipćanske populacije**, dok je u srednje škole upisano **163 učenika/ce**, što ukazuje na kontinuitet u obuhvatu djece osnovnim obrazovanjem.
- ✚ Zabilježen je stabilan obuhvat djece RE populacije u **predškolskom obrazovanju**, sa ukupno 333 djece u školskoj 2025/2026. godini.
- ✚ Stopa završetka osnovne škole pokazuje da djevojčice u prosjeku ostvaruju **jednake ili nešto više stope završetka** u odnosu na dječake, što ukazuje na pozitivan trend u rodnoj ravnopravnosti u obrazovanju.
- ✚ Sprovedena je **kampanja promocije upisa u predškolske ustanove, osnovne i srednje škole** u Podgorici, Nikšiću, Beranama i Tivtu, na crnogorskom, romskom i albanskom jeziku, u saradnji sa institucijama i NVO sektorom.

- ✚ Obezbijeđeni su **besplatni udžbenici za sve učenike osnovnih škola**, uključujući djecu iz romske i egipćanske zajednice, kao i **besplatan prevoz za oko 600 učenika**, čime je unaprijeđena redovna pohađanost nastave.
- ✚ Angažovano je **26 medijatora u obrazovanju** u više opština (Podgorica, Nikšić, Bar, Berane, Ulcinj, Herceg Novi i Tivat), čime je ojačan sistem podrške učenicima i roditeljima iz RE zajednice.
- ✚ Realizovani su programi **stručnog usavršavanja nastavnika i nastavnica**, usmjereni na jačanje kompetencija za rad sa učenicima romske i egipćanske populacije.
- ✚ Dodijeljene su **stipendije za srednjoškolce i studente**, kao i obezbijeđen smještaj u studentskim domovima, čime je unaprijeđen pristup višim nivoima obrazovanja.
- ✚ Sprovedeni su **programi opismenjavanja i osnovnog obrazovanja odraslih**, usmjereni na pripadnike romske i egipćanske populacije.
- ✚ Pokrenuti su programi obrazovanja za sticanje ključnih vještina, uključujući **module iz oblasti romologije**, sa ciljem očuvanja identiteta, jezika i kulture Roma i Egipćana.

Preporuke Koordinacionog tijela:

- Razviti ciljne mjere podrške za učenike romske i egipćanske populacije u tranziciji iz osnovne u srednju školu, uključujući mentorstvo, dodatnu nastavu i savjetodavnu podršku.
- Nastaviti i unaprijediti ulogu medijatora u obrazovanju, uz razmatranje mogućnosti njihovog dodatnog zapošljavanja u opštinama sa većim brojem djece iz RE zajednice.
- Nastaviti promotivne i informativne aktivnosti usmjerene na roditelje, sa ciljem povećanja obuhvata djece romske i egipćanske populacije predškolskim obrazovanjem.
- Proširiti obim stipendija i drugih vidova finansijske podrške za srednjoškolce i studente romske i egipćanske populacije, uz praćenje njihovog obrazovnog napredovanja.
- Nastaviti programe stručnog usavršavanja nastavnika i nastavnica u oblasti interkulturalnog obrazovanja, inkluzije i rada sa djecom iz RE zajednice.
- Unaprijediti dostupnost programa opismenjavanja i osnovnog obrazovanja odraslih, posebno za žene iz romske i egipćanske zajednice.
- Unaprijediti sistem prikupljanja i analize podataka o obrazovanju Roma i Egipćana, sa posebnim fokusom na stope osipanja i dugoročne obrazovne ishode.

Zdravlje

U oblasti zdravlja, Koordinaciono tijelo je razmatralo brojne izazove vezane za pristup zdravstvenoj zaštiti romske populacije, posebno lica bez državljanstva ili ličnih dokumenata. U izvještajnom periodu zabilježeno je više hitnih situacija u kojima je bilo neophodno reagovati i pružiti zdravstvenu zaštitu licima kojima je život bio ugrožen, bez obzira na njihov pravni status. Naglašeno je da, u skladu sa međunarodnim obavezama i principima zaštite ljudskih prava, zdravstvena zaštita mora biti obezbijeđena u svim hitnim slučajevima. Identifikovan je rastući problem zdravstvene zaštite lica bez državljanstva, koji stvara dodatne troškove sistemu. Predložena je izrada Protokola za obezbjeđivanje zdravstvene zaštite licima bez pravnog statusa. Ministarstvo zdravlja je zaduženo da uputi dopis svim zdravstvenim ustanovama radi omogućavanja pristupa zdravstvenim uslugama. Organizovane su terenske posjete i vakcinacija djece u naseljima u Nikšiću, uz angažovanje zdravstvenih medijatora. Utvrđeno je da veliki broj djece nije vakcinisan i da živi u uslovima koji ugrožavaju zdravlje.

U izvještajnom periodu aktivnosti u oblasti zdravlja bile su usmjerene na unapređenje pristupa zdravstvenoj zaštiti za pripadnike romske i egipćanske populacije, smanjenje nejednakosti u korišćenju zdravstvenih usluga i jačanje institucionalnih kapaciteta zdravstvenog sistema za rad sa ovom ranjivom grupom. Poseban fokus stavljen je na jačanje uloge saradnika u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana u oblasti zdravstva, kao i na unapređenje komunikacije između zdravstvenih ustanova i romske i egipćanske zajednice.

U cilju poboljšanja dostupnosti i kvaliteta zdravstvene zaštite, preduzete su aktivnosti na unapređenju normativnog okvira, kroz izmjene akata o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta u domovima zdravlja, čime su stvoreni uslovi za zapošljavanje i angažovanje saradnika u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana. Ove mjere doprinijele su jačanju institucionalnog odgovora zdravstvenog sistema na specifične potrebe romske i egipćanske populacije.

Istovremeno, realizovane su aktivnosti usmjerene na jačanje kapaciteta saradnika i zdravstvenih radnika, kroz organizovanje obuka i edukativnih programa, sa posebnim akcentom na mentalno zdravlje, kao i aktivnosti informisanja i podizanja svijesti, koje imaju za cilj povećanje povjerenja romske i egipćanske zajednice u zdravstveni sistem i podsticanje njihovog aktivnijeg korišćenja zdravstvenih usluga.

Aktivnosti koje su realizovane u ovom periodu su:

- Izmijenjeni su **akti o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta** u zdravstvenim ustanovama, čime su sistematizovana radna mjesta saradnika u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana u oblasti zdravstva, i to: jedno radno mjesto u Domu zdravlja Nikšić, dva u Domu zdravlja Podgorica, po jedno u domovima zdravlja Bijelo Polje, Ulcinj i Herceg Novi.
- Organizovana je **obuka na temu „Mentalno zdravlje“** za saradnike u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana, održana 23.10.2025. godine, uz učešće 30 saradnika iz oblasti obrazovanja, zdravstvene zaštite, socijalne zaštite i zapošljavanja.
- Obuka je realizovana u saradnji Ministarstva ljudskih i manjinskih prava sa Ministarstvom zdravlja, Ministarstvom prosvjete, nauke i inovacije, Ministarstvom rada, zapošljavanja i socijalnog dijaloga i Ministarstvom socijalnog staranja, brige o porodici i demografije, sa ciljem jačanja kompetencija saradnika za rad sa RE populacijom u oblasti mentalnog zdravlja.
- U okviru mjere unapređenja vidljivosti i razumijevanja uloge saradnika, realizovana je **kampanja „Upoznaj svog Saradnika“** u Domu zdravlja Bijelo Polje, uz preporuku za dalje širenje kampanje na druge opštine.

- ✚ Tokom izvještajnog perioda identifikovana je potreba za dodatnim **stručnim usavršavanjem zdravstvenih radnika**, naročito u pogledu komunikacije i saradnje sa romskom i egipćanskom zajednicom, što je istaknuto od strane pojedinih domova zdravlja (Mojkovic, Nikšić).
- ✚ U okviru aktivnosti reintegracije povratnika po readmisiji, **37 pripadnika romske i egipćanske populacije ostvarilo je pravo na obavezno zdravstveno osiguranje**, čime je unaprijeđen njihov pristup zdravstvenoj zaštiti.

Preporuke Koordinacionog tijela:

- Nastaviti sa sistematizacijom i zapošljavanjem saradnika u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana u zdravstvenim ustanovama, posebno u opštinama sa većim brojem pripadnika RE populacije.
- Sprovesti nova i detaljna istraživanja o zdravstvenom stanju i potrebama RE populacije. Ovo će omogućiti bolje razumijevanje trenutnih izazova i pomoći u kreiranju ciljano usmjerenih politika i programa. Posljednji podaci iz 2017. godine nisu dovoljni za procjenu trenutnog stanja, a nova istraživanja mogu osigurati ažurne informacije za donošenje odluka.
- Obezbijediti redovne obuke i programe stručnog usavršavanja za saradnike i zdravstvene radnike, sa posebnim fokusom na mentalno zdravlje, komunikacijske vještine i interkulturalni pristup.
- Jačati međusektorsku saradnju između zdravstva, socijalne zaštite, obrazovanja i zapošljavanja, kako bi se obezbijedio integrisan pristup unapređenju zdravlja Roma i Egipćana.
- Nastaviti sa unapređenjem infrastrukture u romskim naseljima, posebno u pogledu vodosnabdijevanja i sanitarnih usluga, uz redovno praćenje kvaliteta vode. Ove mjere su ključne za smanjenje rizika od bolesti i poboljšanje opšteg zdravlja zajednice.
- Organizovati edukativne kampanje o prevenciji bolesti, značaju vakcinacije i zdravim životnim navikama. Povećanje svijesti o zdravstvenim temama može pomoći u prevenciji bolesti i unapređenju opšteg zdravlja RE populacije.
- Nastaviti aktivnosti usmjerene na obezbjeđivanje obaveznog zdravstvenog osiguranja za pripadnike romske i egipćanske populacije koji se nalaze u riziku od socijalne isključenosti, naročito povratnike po readmisiji.

Lična dokumentacija

Rješavanje pitanja lične dokumentacije i pravnog statusa prepoznato je kao preduslov za ostvarivanje svih ostalih prava. Tokom sjednica Koordinacionog tijela razmatrani su brojni pojedinačni slučajevi djece i porodica bez regulisanog statusa, uključujući lica u riziku od apatridije. Posebno je istaknuta potreba za jačanjem saradnje sa UNHCR-om i međunarodnim organizacijama. Uspostavljena je saradnja sa UNHCR-om i Građanskom alijansom u cilju prikupljanja dokumentacije. Identifikovani su slučajevi djece rođene u inostranstvu ili u Crnoj Gori, bez upisa u matične knjige. Pokrenute su inicijative za olakšavanje polaganja ispita crnogorskog jezika za dugogodišnje rezidente.

U izvještajnom periodu oblast lične dokumentacije bila je jedna od ključnih oblasti djelovanja u cilju unapređenja socijalne uključenosti Roma i Egipćana, imajući u vidu da neriješen građanski status i nepostojanje ličnih dokumenata predstavljaju jednu od osnovnih prepreka u ostvarivanju prava iz oblasti obrazovanja, zapošljavanja, zdravstvene i socijalne zaštite, kao i stanovanja. Aktivnosti u ovoj oblasti bile su usmjerene na pružanje institucionalne, tehničke i savjetodavne podrške licima koja se suočavaju sa problemima u pribavljanju ličnih dokumenata.

Poseban fokus stavljen je na identifikovanje i rješavanje slučajeva lica bez lične karte i neriješenog državlanskog statusa, uključujući povratnike po readmisiji i lica u riziku od apatridije. Kroz međusektorsku saradnju nadležnih institucija, lokalnih samouprava i terenskih aktera, preduzimane su aktivnosti na individualnom rješavanju predmeta, u skladu sa važećim zakonskim procedurama.

U okviru ovih aktivnosti, značajnu ulogu imali su saradnici u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana, koji su kroz terenski rad i neposrednu komunikaciju sa korisnicima doprinosili boljem informisanju, prikupljanju potrebne dokumentacije i povezivanju korisnika sa nadležnim institucijama. Realizovane aktivnosti doprinijele su smanjenju broja lica bez ličnih dokumenata, ali su istovremeno ukazale na potrebu za daljim sistemskim unapređenjem ove oblasti.

Realizovane aktivnosti u oblasti lične dokumentacije;

- ✚ Pružena je **tehnička, logistička i savjetodavna podrška** pripadnicima romske i egipćanske populacije u postupcima pribavljanja ličnih dokumenata (lične karte, izvodi iz matičnih knjiga, prijava prebivališta).
- ✚ Tokom izvještajnog perioda **23 lica iz romske i egipćanske populacije dobila su lična dokumenta**, čime im je omogućen pristup osnovnim pravima i uslugama.
- ✚ Posebna pažnja posvećena je **povratnicima po readmisiji**, kod kojih su identifikovani problemi u pogledu građanskog statusa, prijave prebivališta i ostvarivanja prava po osnovu zdravstvenog i socijalnog osiguranja.
- ✚ Kroz međusektorsku saradnju, pitanja lične dokumentacije povezivana su sa oblastima **zdravlja, socijalne zaštite, zapošljavanja i stanovanja**, u cilju obezbjeđivanja cjelovitog pristupa rješavanju problema korisnika.
- ✚ Saradnici u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana učestvovali su u **identifikovanju lica bez ličnih dokumenata na terenu**, kao i u posredovanju između korisnika i nadležnih institucija.

- ✚ Aktivnosti u oblasti lične dokumentacije praćene su u okviru sprovođenja **Strategije socijalne inkluzije Roma i Egipćana 2021–2025**, kao i u kontekstu planiranja mjera u novom strateškom okviru za period 2026–2030.

Preporuke Koordinacionog tijela:

- Unaprijediti saradnju između organa uprave, lokalnih samouprava, centara za socijalni rad i zdravstvenih ustanova u rješavanju pitanja građanskog statusa Roma i Egipćana.
- Ojačati terenski rad i proaktivan pristup u identifikovanju lica bez ličnih dokumenata, posebno u romskim naseljima i među povratnicima po readmisiji.
- Razmotriti mogućnosti za pojednostavljenje administrativnih procedura u postupcima pribavljanja ličnih dokumenata, uz poštovanje važećeg pravnog okvira.
- Nastaviti sa jačanjem kapaciteta saradnika u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana, kroz obuke i jasno definisane nadležnosti u oblasti lične dokumentacije.
- Sistematski povezivati aktivnosti u oblasti lične dokumentacije sa mjerama u oblastima zdravlja, obrazovanja, zapošljavanja i stanovanja.

NE - diskriminacija

Borba protiv diskriminacije i anticiganizma bila je važna horizontalna tema rada Koordinacionog tijela. Tokom sjednica istaknuta je potreba za jačanjem institucionalnih kapaciteta i podizanjem svijesti o zabrani neposredne i posredne diskriminacije, uz primjenu principa afirmativne akcije. Posebno je naglašena važnost edukacije državnih službenika, sudija i tužilaca. Licenciran je program obuka o anticiganizmu. Obuke su namijenjene državnim službenicima, sudijama i tužiocima i već se krenulo sa njihovom realizacijom.

U izvještajnom periodu aktivnosti u oblasti nediskriminacije bile su usmjerene na unapređenje institucionalnog okvira za zaštitu od diskriminacije Roma i Egipćana, podizanje svijesti o principu jednakosti i jačanje kapaciteta institucija i aktera koji neposredno rade sa pripadnicima ove populacije. Nediskriminacija predstavlja horizontalni princip koji je integrisan u sve oblasti socijalne inkluzije, uključujući obrazovanje, zapošljavanje, zdravstvenu i socijalnu zaštitu, stanovanje i ličnu dokumentaciju.

Poseban fokus stavljen je na prevenciju diskriminacije u ostvarivanju prava i pristupu javnim uslugama, kao i na jačanje povjerenja romske i egipćanske zajednice u institucije sistema. Kroz rad saradnika u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana, kao i kroz međusektorsku saradnju nadležnih organa, identifikovani su pojedinačni slučajevi potencijalne diskriminacije, ali i sistemski izazovi koji mogu dovesti do nejednakog postupanja.

U izvještajnom periodu prepoznato je da su diskriminacija i socijalna isključenost često povezane sa neriješenim građanskim statusom, siromaštvom, neadekvatnim stanovanjem i niskim nivoom obrazovanja, zbog čega su aktivnosti u oblasti nediskriminacije realizovane u sprezi sa drugim oblastima. Posebno je istaknuta potreba za senzibilizacijom zaposlenih u javnim institucijama, kao i za kontinuiranim informisanjem romske i egipćanske populacije o njihovim pravima i mehanizmima zaštite od diskriminacije.

Realizovane aktivnosti doprinijele su jačanju vidljivosti pitanja nediskriminacije i unapređenju institucionalne prakse, ali su istovremeno ukazale na potrebu za daljim jačanjem preventivnih i edukativnih mjera, kao i sistematičnijim praćenjem slučajeva diskriminacije.

Realizovane aktivnosti u oblasti nediskriminacije:

- ✚ Princip nediskriminacije bio je integrisan u sprovođenje Strategije socijalne inkluzije Roma i Egipćana 2021–2025, kao jedan od temeljnih principa u svim oblastima djelovanja.
- ✚ Kroz rad saradnika u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana u oblastima obrazovanja, zdravlja, zapošljavanja i socijalne zaštite, pružana je podrška korisnicima u prevazilaženju prepreka koje mogu imati elemente diskriminacije u pristupu uslugama.
- ✚ Saradnici su, kroz terenski rad, identifikovali pojedinačne slučajeve nejednakog postupanja, te su iste upućivali nadležnim institucijama ili pružali savjetodavnu podršku korisnicima u cilju zaštite njihovih prava.

- ✚ Organizovane su obuke i edukativne aktivnosti za saradnike i druge aktere, koje su obuhvatale teme ljudskih prava, socijalne inkluzije i rada sa ranjivim grupama, uključujući Rome i Egipćane.
- ✚ U okviru međusektorske saradnje, pitanja nediskriminacije razmatrana su na sastancima i u radu radnih i koordinacionih tijela, posebno u kontekstu ostvarivanja prava u oblastima zdravlja, obrazovanja i lične dokumentacije.
- ✚ Kroz aktivnosti reintegracije povratnika po readmisiji, posebna pažnja posvećena je sprečavanju diskriminacije povratnika u ostvarivanju prava na zdravstvenu zaštitu, socijalnu pomoć i obrazovanje.
- ✚ U izvještajnom periodu ukazano je na potrebu za dodatnom senzibilizacijom zaposlenih u javnim institucijama, naročito na lokalnom nivou, u pogledu rada sa romskom i egipćanskom populacijom i poštovanja principa jednakosti.

Preporuke Koordinacionog tijela

- Razvijati i sprovoditi preventivne mjere usmjerene na suzbijanje diskriminacije Roma i Egipćana, kroz edukaciju, informisanje i podizanje svijesti.
- Obezbijediti redovne obuke za zaposlene u javnim institucijama na nacionalnom i lokalnom nivou, sa fokusom na antidiskriminaciono zakonodavstvo i interkulturalni pristup.
- Dodatno osnažiti saradnike u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana da prepoznaju i adekvatno reaguju na slučajeve diskriminacije, uz jasno definisane procedure postupanja.
- Unaprijediti informisanost romske i egipćanske zajednice o pravima i mehanizmima zaštite od diskriminacije, uključujući mogućnosti obraćanja nadležnim institucijama.
- Nastaviti jačanje međusektorske saradnje između institucija nadležnih za ljudska prava, socijalnu zaštitu, zdravstvo, obrazovanje i zapošljavanje, u cilju sveobuhvatnog pristupa suzbijanju diskriminacije.
- Razviti sistematičniji pristup evidentiranju i praćenju slučajeva diskriminacije Roma i Egipćana, kako bi se omogućilo planiranje ciljanih mjera u narednom periodu.

ZAKLJUČAK

Na osnovu analize realizovanih aktivnosti u izvještajnom periodu može se zaključiti da su ostvareni određeni pomaci u unapređenju socijalne inkluzije Roma i Egipćana, naročito u oblastima obrazovanja, zdravlja i lične dokumentacije, gdje su sprovedene konkretne mjere podrške i jačanja institucionalnih kapaciteta. Aktivnosti su bile u skladu sa ciljevima Strategije socijalne inkluzije Roma i Egipćana 2021–2025 i doprinijele su unapređenju pristupa pravima i uslugama za ovu populaciju.

U oblasti obrazovanja zabilježen je stabilan obuhvat djece romske i egipćanske populacije u predškolskom i osnovnom obrazovanju, uz kontinuiranu podršku kroz obezbjeđivanje udžbenika, prevoza, stipendija i angažovanje medijatora u obrazovanju. I pored pozitivnih pomaka, i dalje ostaju izraženi izazovi u pogledu prelaska u srednje obrazovanje i zadržavanja učenika u sistemu obrazovanja, što zahtijeva dodatne ciljne mjere u narednom periodu.

U oblasti zdravlja unaprijeđen je institucionalni okvir kroz sistematizaciju radnih mjesta saradnika u socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana u zdravstvenim ustanovama, kao i kroz sprovođenje obuka i informativnih aktivnosti. Posebno je značajno što je u izvještajnom periodu zdravstvena zaštita pružana i licima bez riješenog građanskog statusa u situacijama kada je život bio ugrožen, što potvrđuje posvećenost zdravstvenog sistema zaštiti osnovnih ljudskih prava. Istovremeno, ovi slučajevi ukazuju na potrebu snažnijeg povezivanja oblasti zdravlja sa rješavanjem pitanja lične dokumentacije.

Oblast lične dokumentacije pokazala se kao temeljna za ostvarivanje prava u svim drugim sektorima. Pružena tehnička i savjetodavna podrška rezultirala je pribavljanjem ličnih dokumenata za određeni broj lica iz romske i egipćanske populacije, čime su stvoreni preduslovi za njihov puni pristup zdravstvenoj, socijalnoj i obrazovnoj zaštiti. Međutim, i dalje postoje sistemski i administrativni izazovi koji zahtijevaju kontinuiran i koordinisan institucionalni odgovor.

U oblasti stanovanja, iako u izvještajnom periodu nijesu realizovani konkretni infrastrukturni projekti, ostvareni su značajni pomaci u dijelu planiranja i stvaranja preduslova za buduće intervencije, uključujući pripremu i podnošenje projektne aplikacije kroz IPA III program za rješavanje stambenog pitanja u romskom naselju Riversajd u opštini Berane. Ove aktivnosti predstavljaju važan korak ka obezbjeđivanju održivih stambenih rješenja u narednom periodu.

Princip nediskriminacije bio je horizontalno prisutan u svim realizovanim aktivnostima, kroz rad saradnika u socijalnoj inkluziji, međusektorsku saradnju i jačanje svijesti o jednakom pristupu pravima i uslugama. Ipak, identifikovani izazovi ukazuju na potrebu za dodatnim preventivnim i edukativnim mjerama, kao i za sistematičnijim praćenjem i evidentiranjem slučajeva diskriminacije.

Ukupno posmatrano, realizovane aktivnosti potvrđuju značaj međusektorskog i koordinisanog pristupa u unapređenju položaja Roma i Egipćana. Istovremeno, rezultati iz izvještajnog perioda jasno ukazuju na potrebu nastavka započetih aktivnosti, jačanja uloge lokalnih samouprava i obezbjeđivanja održivih finansijskih i institucionalnih rješenja u okviru novog strateškog perioda 2026–2030.

DEKLARACIJA PARTNERA ZAPADNOG BALKANA O INTEGRACIJI ROMA/KINJA U SKLOPU PROCESA PROŠIRENJA EVROPSKE UNIJE

This process has been facilitated by:

Mi, premijeri sa Zapadnog Balkana, potvrđujemo svoju obavezu prema integraciji Roma/kinja u naša društva i obavezujemo se da ćemo pojačati naše napore u ovom smjeru kao dijelu procesa pridruživanja Evropskoj uniji i regionalne saradnje.

Ovim putem usvajamo **Deklaraciju partnera Zapadnog Balkana o integraciji Roma/kinja u sklopu procesa proširenja Evropske unije**, kojom se obavezujemo da ćemo nastaviti i pojačati napore za punu ravnopravnost i integraciju Roma/kinja, posebno kroz sprovođenje i praćenje Operativnih zaključaka Seminara o inkluziji Roma/kinja, i to:

1. Obavezujemo se da ćemo postići sljedeće ciljeve:

- Zapošljavanje:** povećati stopu zaposlenosti Roma/kinja u javnom sektoru sa procentualnom zastupljenošću proporcionalnoj zastupljenosti Roma/kinja među opštom populacijom; povećati stopu zaposlenosti Roma/kinja najmanje na 25%;
- Stanovanje:** gdje god je moguće, izvršiti legalizaciju neformalnih naselja gdje Romi/kinje stanuju; ili obezbijediti trajan, prikladan, dostojanstven, prihvatljiv i nesegregiran smještaj za Rome/kinje koji stanuju u nelegalnim objektima za koje iz opravdanih razloga nije moguće izvršiti legalizaciju;
- Obrazovanje:** povećati stopu uključivanja i završavanja osnovnog obrazovanja na najmanje 90% i uključivanja i završavanja srednjoškolskog obrazovanja na najmanje 50%;
- Zdravlje:** obezbijediti opšte zdravstveno osiguranje za najmanje 95% romske populacije ili postotak srazmjeran stopi zdravstveno osiguranih lica iz opšte populacije;
- Lična dokumentacija:** osigurati da svi Romi/kinje budu upisani u registre građana;
- Ne-diskriminacija:** ojačati vladine strukture da štite od diskriminacije, te uspostaviti specijalizovane odjele za nediskriminaciju Roma/kinja unutar postojećih tijela koja se bave nediskriminacijom, koja bi primala i procesuirala žalbe Roma/kinja, pružila pravnu podršku navodnim žrtvama i utvrđivala šeme diskriminacije, uključujući institucionalnu i prikrivenu diskriminaciju.

2. Obavezujemo se da **koristimo dostupne podatke** (uključujući rezultate regionalnog istraživanja o Romima Zapadnog Balkana iz 2017. godine) u cilju formulisanja politika za integraciju Roma/kinja zasnovanih na dokazima. Također se obavezujemo da uspostavimo odgovarajući mehanizam za praćenje i izvještavanje o sprovođenju politika za integraciju Roma, uključujući podatke relevantne za mjerenje postizanja ciljeva utvrđenih ovom Deklaracijom, imenovanjem nacionalne statističke službe kao ključne odgovorne institucije za prikupljanje podataka u skladu sa njihovim programima;

3. **Osiguraćemo podršku i osnaživanje Nacionalne kontakt osobe za Rome**, kao sveobuhvatni mehanizam za koordinaciju i sprovođenje ciljeva uspostavljenih ovom Deklaracijom i osiguraćemo sinergiju između ministarstava odgovornih za integraciju Roma/kinja;

4. Slažemo se da ćemo razviti, usvojiti i primijenjivati regionalne standarde o javnom budžetu za opšte i ciljne politike u vezi sa integracijom Roma/kinja, koristiti i povećati javni budžet na centralnom i lokalnom nivou; uključiti romsku zajednicu za postizanje gore navedenih ciljeva; koristiti dostupna **donatorska sredstva**, uključujući Instrument prepristupne pomoći, u cilju unaprjeđenja statusa Roma/kinja;

5. Obavezujemo se da ćemo uspostaviti **formalne kanale i mehanizme za zajedničku uključenost lokalne vlasti i romske zajednice** u formulisanju politika, donošenju odluka, u sprovođenju i praćenju napora preduzetih da bi se postigli ciljevi ove Deklaracije.

Pozivamo institucije Evropske unije da:

6. **Nastave sa pružanjem podrške** naporima partnera sa Zapadnog Balkana da postignu ciljeve za integraciju Roma/kinja uspostavljenih ovom Deklaracijom;

7. **Povežu dogovorene ciljeve za integraciju Roma/kinja uspostavljene ovom Deklaracijom** sa ključnim pokazateljima učinka za procjenu napretka u procesu proširenja;

8. **Osiguraju da se u sklopu vodećih inicijativa proširenja unaprijedi status Roma/kinja**, tako što će se uvesti **specifični pokazatelji za ključne mjere u vezi sa Romima**, pogotovo u okviru vodećih inicijativa za jačanje vladavine prava i za jačanje podrške socio-ekonomskom razvoju, vodeći računa o spriječavanju neželjenih efekata i o tome da se Romi/kinje ne izostave u odnosu na ostatak društva;

9. **Predvide značajniju ulogu partnera sa Zapadnog Balkana u politici Evropske unije za integraciju Roma/kinja nakon 2020.** osiguravanjem učešća partnera sa Zapadnog Balkana, najmanje kroz ulogu posmatrača;

S obzirom na gore navedeno:

10. Izražavamo zahvalnost Vladi Sjeverne Makedonije za pokretanje ovog procesa;

11. Pozdravljamo poziv Vlade Albanije da 2020. godine bude domaćin susreta ministara na kom bi se utvrdio napredak u postizanju ciljeva i prioriteta uspostavljenih ovom Deklaracijom.

Svaka od ugovornih strana pridržavat će se ove Deklaracije do datuma postanka članicom Evropske unije.

Poznan, 05. jul 2019.